

1. Adaptief beleid = beleid dat ons (en toekomstige generaties) in staat stelt in de toekomst onze systemen voor hoogwaterkering en waterhuishouding aan te passen aan *mogelijke* effecten van klimaatverandering.

Volgens recent onderzoek (Pollard & De Conto, in Nature 2016) dienen de mogelijke effecten van klimaatverandering op de zeespiegelstijging aanmerkelijk te worden bijgesteld in vergelijking met de uitgangspunten van het Deltaprogramma. In plaats van 0,85 tot 1,30 m zeespiegelstijging (uitgangspunt DP) moeten we rekening gaan houden met een mogelijke zeespiegelstijging van 2 meter in 2100 en 8 meter in 2200.

Anticiperen op deze mogelijke zeespiegelstijging is nu noodzakelijk, om te garanderen dat we in de toekomst technisch, ruimtelijk, financieel en qua tijdsplanning in staat zijn tot eventuele aanpassingen.

2. Herstel zoveel mogelijk de *natuurlijke veerkracht* van onze delta: maak een nationaal groenblauw raamwerk

Het Nederlandse grondgebied is het resultaat van sedimentafzettingen door zee en rivieren en van vegetatie op de sedimentlagen. Mensen hebben dit (relatief jonge) laagland ontwaterd, ingedijkt en uitgebaggerd. Deze ingrepen hebben de natuurlijke aangroei en veerkracht van de delta aanmerkelijk doen afnemen. Deze ontwikkeling moet gekeerd worden. Meer aandacht voor ‘*Building with Nature*’ is nodig, gericht op herstel en gebruik van natuurlijke processen.

Het programma Ruimte voor de Rivier en het project Zandmotor zijn belangrijke aanzetten in deze richting; verdere toepassing is nodig voor het gehele rivieren- en kustgebied alsmede voor het veenweidegebied (tegengaan verdere bodemdaling en emissie broeikasgassen). Naast de versterking van de infrastructuur van ‘harde’ technische waterkeringen, moet er meer ruimte moet komen voor een *grotere buffercapaciteit van de deltanatuur*, in de vorm van een *nationaal groenblauw raamwerk*, dat substantieel kan bijdragen aan het absorberen van de effecten van klimaatveranderingen.

3. Combineer met andere grote agenda's: verstedelijking, energietransitie, duurzame landbouw

Nederland is een dichtbevolkte delta. Een aanpassing zoals hierboven beschreven vergt grote investeringen en ruimtelijke aanpassingen. We moeten ons voorbereiden op een veel radicalere ruimtelijke aanpassing dan tot dusver is aangenomen. Dit lijkt een probleem maar is vooral een grote kans. Naast de wateropgave kampt Nederland momenteel met meerdere grote opgaven: toenemende druk op de steden in West-Nederland (wellicht 1 miljoen woningen erbij volgens PBL), mobiliteit, energietransitie, landbouw en natuur. Een adaptief groenblauw raamwerk kan een centrale rol vervullen om deze opgaven te combineren.

Het gunstige vestigingsklimaat in Nederland berust op drie pijlers: strategische ligging, veiligheid (in meerdere opzichten: fysieke veiligheid, sociaaleconomische stabiliteit) en een aantrekkelijke leefomgeving. Dit laatste aspect staat sterk onder druk. Wereldwijd blijken aantrekkelijke en goed toegankelijke landschappen een steeds belangrijkere vestigingsvoorwaarde te zijn voor mensen en bedrijven (Vereniging Deltametropool, 2017). Er valt veel te winnen als we een nieuwe veiligheidsstrategie kunnen combineren met een substantiële verbetering van de leefomgeving. De ontwikkeling van een groenblauw raamwerk biedt die mogelijkheid. Op deze wijze zal een nieuwe veiligheidsstrategie niet alleen extra kosten, maar vooral extra opbrengsten genereren. De TU Delft is geïnteresseerd om ontwerpstudies te entameren naar de gevolgen en mogelijkheden van een waterveiligheidsstructuur die een zeespiegelstijging van 2 meter en meer kan weerstaan.

4. Meer afstemming en regie op nationaal niveau, met speelruimte op lokaal niveau

Het combineren van verschillende 'grote agenda's' vereist meer afstemming tussen sectorale beleidsvelden (I&W, BZK, EZ, LNV) en meer regie op nationaal niveau. Inpassing van een nieuwe waterveiligheidsstrategie in de Nationale Omgevingsvisie (NOVI) is noodzakelijk. Voor deze afstemming kan meer gebruik gemaakt worden van een bestaand instituut als het College van Rijksadviseurs, dat al cross-sectoraal georganiseerd is.

Ruimte voor de Rivier is een goed voorbeeld van een nationaal programma, dat tegelijk voldoende speelruimte en diversiteit openlaat voor uitwerking op lokaal niveau. Pas deze aanpak ook toe voor het kustgebied, Zuidwestelijke delta, IJsselmeergebied en veenweidegebied.

5. Internationale voorbeeldrol en uitwisseling

Een meer op adaptatie gericht beleid is niet alleen van belang om Nederland zelf veilig en aantrekkelijk te houden. Deltagebieden in de hele wereld worstelen met dit vraagstuk en kijken allemaal naar Nederland. Dat leidt niet alleen tot een gunstige exportpositie voor Nederlandse bedrijven in de watersector, maar ook tot een verantwoordelijkheid van ons land om werkelijk het goede voorbeeld te geven.

Tegelijk moeten we ook open oog hebben voor nieuwe ontwikkelingen elders, die op sommige punten al verder zijn dan in Nederland. In plaats van een eenzijdige missie hebben we veel te winnen bij een vruchtbare uitwisseling van ervaringen. Steun is nodig voor organisaties die deze uitwisseling stimuleren, zoals de *Delta Alliance* en het in oprichting zijnde *Global Centre of Excellence on Climate Adaptation* (GCEA), dat niet voor niets in Nederland wordt gevestigd.